
Ա.Զ.Գ.Ա.ՅԻՆ

ՊԻՐ ԻՅԹԱՐ

Պիր գալ տե՛ֆա տըր ղաղէթ ալարտա, Ա. Ամիրխանեան իմզասը, յլա պազը պէնտըր կէօրիւմիւշ, վէ պու պէնտըրին էքսէրինտէ պիղէ վէ Ագապեան վարժարանա իրիթապէն մէգալաթ պուլունաուրու կիպի, պաղը քէրրէ պիղի ճէվապա տալէթ իյլէտիկի տախի օգուսմուշ տուր: Վէ հաթթա, պու ճիւմա իրթէսի կիւնիւ Մասիստէ տէրճ իթտիրտիկի պիր պէնտինէ տախի, էֆէնտիկի միւմաիւշ, Ագապեան վարժարան ալէյհինտէ պիր նէվի հարֆէնտաղլը իթմէք միւրատըյլա իրիթամ վիրմիշ իսէ տէ, թէչէքքիւր իաէրիզ իւթիւճեան էֆէնտիյէ քի, լազըմ կէլէն ճէվապ, ծանօթութիւն մագաւմնտա, քէնտի թարաֆէնտան իթայէ հիւմէթ իյլէմիշ տիր:

Պիզ Ամիրխանեան էֆէնտիյի եագըն վաղըթա գատար շախսէն թանքմաեքպ, ֆագաթ Ռոթթէսթանլարա քարողիշ օլտուղու հալտէ, Շահնագարեան վարժարանտա տախի պիր գալ տէրս վիրմէկէ պաշլաթըլըն, վէ խորմեան հաղթթէրի եանընա սըգճա կիտիպ կէլիպ պաղը նասիհաթլար վիրմէքտէ օլտուղուն իյիթմիշ օլտուղումուգտան, էֆքեարճա վէ գալէմճէ լաեքըլը պիր մէվգըտա պուլունան զաթլարտան պիրիտիր զանն իթմիշ իտիք: հալ պու քի, պու պապտէ տախի եանըմիշ օլտուղումուղու պիթթէրճիպէ կէօրմիւշիւղ տիր, իմտի, էֆէնտիկի միւմաիւշ, յիւշ շախսընա քէմալի հիւրմէթէ պօրճու օլտուղումուղու թանքեարագ իսպէր վիրիթիւքի, քէնտիսիւնի քէնտի հաղթընտա հէր նէ իթիգաւթ տա պուլունա, պիզ քէնտի աստըքնտա, եանի գալէմէ ալըպ տէրճ իթտիրտիկի դաստիարակութիւն պէնտըրինտէ, շահանը տիգգաթ, գրաաթվէ էհէմիւշ, յէթ պիր շէյ կէօրէմէտիկիմիւղտէն, պիղտէն, պուլունան զիեատէ պիր ճէվապ պէքէմէյէքէք, վէ պիղիմմէքթէպէրմիւղիւն, ճիւղիթիւք վէ միսիօնարըգ մէքթէպէրի օլմաեքպ, իլլա քէնտի ազլ ու ֆիքքիւրտէն չօգ եօգաւը պիրէր մուգատտէս մահէլ օլտուղաւըքը գալիէն պիլէրէք, քէնտի պիլտիկի հէր նէ իսէ, տէրսլէրի իլէ քարողալըքն տիյնէմէկէ արզու վէ թէնէզըլու իտէնէրէ, վէ եախօտ միւհթաճ պուլունանլարա տիյնէթտիրմէքթէ իթթիֆա յէսէ, վէ հէմտէ, շուտէրքեար օլտու գալէմ վէ էֆքեարլարաւըյլա, չօգուղ գալէմ մէյտանընա չըգմաեքպ տա, եալըքըլ իւն մէյտանլարընտա կէզինտէ, քէնտի հաղթըլաւըքնտա չօգ իյի օլտու:

... խմբագիր
Ժամանակէ մը 'ի վերլրագրաց մէջ Հայ գինուորագրութեան խնդիր մը կը յուղուի. գինուորագրութիւնը կըսեն հարստահարութեանց դարման և հաւասարութեան միակ միջոցն է, բայց հաստատելու մասին ոչ օրինաւոր փաստ մը և ոչ ապացոյց մը յառաջ բերած են, և չեն կրնար բերել, քանի որ հարքստահարութիւնը և անհասարակութիւնը չէ թէ Հայուն գինուոր չի տալէն յառաջ եկած է, այլ ժողովրդեան անգուսպ կիրքիւրէն և անբարոյականութեանն:

Եթէ հարստահարութիւնը Հայուն գինուոր չի տալէն յառաջ կուգայ, պէտք է որ գինուոր տուող ազգ. երբէք հարստահարութիւն չկրէ, եթէ

անհասարակութիւնը բանք Հայուն գինուոր չտալէն յառաջ եկած է, պէտք է որ մեր վեհ. կայսրը իւր բարձր հրովարտակաց մէջ ամեն հպատակ ազգերը հաւասար չհրատարակեր, քանի որ մեր ինքնակալ տէրը հաւասարութիւն կը քարոզէ երբէք խտրութիւն չընելով գինուոր տուողին և չտուողին մէջ, և քանի որ գինուոր տուող ազգն ալ մեզի հետ մէկտեղ միշտ կը հարստահարուի և կը բռնաբարուի, այս բանը չըլլար թէ Հայը գինուոր չտալուն համար կը հարստահարուի և կանպատուի, այլ ժողովրդեան վայրենիութիւնը և անհնազանդութիւնը կապացուցանէ:

Երեւակայեք որ Հայն ալ գինուոր պիտի տայ փոխանակ դարմի, ասկէց ինչ օգուտ հարստահարութեան և անհասարակութեան, եթէ կրկին քիւրտը կն. գինը հարստահարելու երէն, և կամ (կեանքու) կն. բանով անպատուէ, Հայ գինուորը գէնքն առնելով անոնց դէմ պիտի վազէ, զանոնք իւր հրացանին զոհ պիտի մատուցանէ ինչ պիտի ընէ, թէ Հայն ալ գինուոր տալով պիտի բռնէ թէ ես ալ (փաշա) կն. ինչու պիտի չըլլամ, կամ թէ իմ վկայութիւնն ալ ինչու չի պիտի անցնի, եթէ այդպիսի իրաւունքներ ունի փրկաւորութիւն արգելք կըլլայ իրեն, թող հիմակուքնէ պահանջէ, և եթէ իրաւունք ունի կ'ստանայ, բայց եթէ գինուոր տալէն վերջն ալ վկայութիւնը չընդունուի կամ իւր պահանջած հաւասարութիւնը չ'ստանայ նէ ինչ պիտի ընէ. . . .

Ո՛վ երկինք, Հայը մինչեւ երբ այսպիսի աղայական խնդիրներու հետ ըզրաղելով ամենակարեւոր խնդիրները բարձի թողի պիտի ընէ, Սահմանադրութիւն կը հաստատէ և զայն տաքտարիէ 'ի վեր վերաքննութեան վերամակին տակ խորին քնն մէջ կը թաղէ, և այսօր ալ երբ հաւասարութիւնը գինուորագրութեան մէջ կը փնտռէ, որչափ հակառակ, հաւասարութիւնը իւր նմանը յարգել կը սորվեցնէ իսկ գինուորագրութիւնը իւր նմանին մահուանը ձեռնամուխ ըլլալ, չերկարենք խօսքերնիս հաւասարութիւնը Գրեթէ մէջ փնտռելու եմք բայց քանի որ ընդհանուր գաստիարակութիւն չկայ, հաւասարութիւն փնտռելը աղքատէն հաց մուրանալ է:

1871 զեկտ. 25 Նիկոպօլիս
Մէլիս Կ. Մէլիս

Օրտու, 13 յունվար 1872
Խմբագիր,
Ձեր ազգանուէր թերթին 1802 թրւոյ մէջ Օրտուէն 15 զեկտեմբեր 1871 Օրտուէն ստորագրութեամբ նամակ մը կարգացինք, Նամակագիր էֆէնտին մեզ մեծապէս շնորհապարտ կը կացուցաներ, եթէ մէկ քանի մեծամեծ սխալներ չ'մուծեր իր գրութեան մէջ զորս 'ի ներքոյ ուղղագրեմք:

Առաջին սխալներ
Մեծապատիւ նամակագիր էֆէնտին կըսէ թէ, « Պօլիս շատ անգամ պատահածին պէս հոս ալ դպրոցական . . . ոխակալ անձինք . . . իրենց վերէմը դպրոցէն առնել ուղեցին » և թէ « այս դժտութեանց երկարելուն պատճառաւ դպրոցին առաջին դաստատուն ստիպուեցաւ հրաժարել » և թէ « այս առթիւ քիչ մնաց որ, դպրոցը յառաջ գահաժիծեցաւ »: Բայց քաւ լիցի, բոտ բանի էֆէնտին ընաւ այդպիսի իրողութիւն մը տեղի չունեցաւ քաղաքին մէջ, Օրտուցին շատ տարի-

ներէ հետէ փորձը առած ըլլալով՝ բընաւ իր ոխը՝ դպրոցէն առնել հետեւած չէ. և չհետեւիր, և էֆէնտին յիշած առաջին դաստատուն հրաժարելուն պատճառը ոչ թէ ազգայնոց դժտութիւնն էր՝ այլ իրեն դաստատու կուռելու արժանի անգամ չըլլալն էր: Եւ որ՝ Ա. դաստատուն հրաժարելէն ետեւ ալ՝ մինչեւ որ նոր դաստատու մը ունեցանք դպրոցնիս բնաւ այնպիսի վտանք մը չանցուց շնորհիւ զգօնամիտ ազգայնոց:

Երկրորդ սխալներ
Մեծապատիւ էֆէնտին կըսէ թէ, « խումբ մը երիտասարդք տեսնելով այն մեծ կորուստը » (Միսակ էֆէնտի Պոյաճեանի դաստատուութենէ հրաժարելը բանկուզէ, որուն արժանիքը լըրագրաց միջոցաւ աշխարհի յայտնի եղած է) և հարկաւոր տղոց անուսմուտութիւնը սկսան . . . շարժիլ . . . որպէս զի, զՕրտու յառաջ յետ կասեցնեն »: Բայց ոչ թէ ըստ էֆէնտին երիտասարդք՝ ալ և ծերը և չափահասը էին գլխաւորապէս այդ շարժումը բնողը, և գործը 'ի կատար հասցնողը. թէ և երիտասարդաց ալ աշակցութիւնը չուրացուի:

Երրորդ սխալներ
Մեծ. նամակագիրն ըսածին պէս ոչ թէ Անդրէասեանք հայր և որդի էին որնոր դաստատու մը համար ամեն ջան 'ի գործ դրին և գտան, այլ և Օրտուցայն մէկ մեծ ուղիւստ մասը՝ ընդնոսին գուն դարձեց, և արգիւնաւորեց իւր ջանքը:

Չորրորդ սխալներ
Ոչ թէ ինչպէս նամակագիր էֆէնտին ըսած էր Հայկահեան ընկերութիւնը Թ. էֆէնտի Անդրէասեանի միայն ջանքը յառաջ եկած՝ և ոչ ևս թէ, 30 անդամոց ընկերութեամբ կը գործէ՝ ալ և Օրտուի ամեն կարգի ազգայինք աղջկանց դաստիարակութեան պէտքը զգայած են, և 30 էր աւելի ընկերներ ունէր տարբերութեամբ ամեն հոգ և խնամք չեն գտնար նոյն ընկերութեան. և արդ՝ ընկերութիւնը չէ թէ միայն երիտասարդաց՝ ալ և չափահասից ևս կը պատկանի, և կըրնամք ըսել թէ, որչափ որ երիտասարդ կայ՝ գրեթէ նոյնչափ ալ, չափահաս և ծեր կան նորին մէջ:

Արդ՝ կը հարցնեմ, նամակագիր էֆէնտին թէ այսչափ սխալներն զի արդ տածեր անոնց և մուծեց իր գրութեանը մէջ. գործնալ կը հարցնեմ թէ, ընդէր իր ստորագրութիւն ծածկեց, « ինչո՞ւ լոյրը կատէ, և լոյսին քով չգար »: և եթէ ինք ակնով ունի լսելու՝ ես ալ կը պատասխանեմ, առաջին թէ, այս էֆէնտին Օրտուցի ըլլալու չէ վասն զի, եթէ Օրտուցի ըլլար՝ այսչափ սխալանաց մէջ պիտի չիցնար. երկրորդ թէ՝ եթէ Օրտուցի է՝ անտարակոյս ազգային ընկերութեանց մէջ մը տած ելած չէ որ անոնց գործոցը տեղեակ ըլլար. ուստի, և չգիտցած քանին համար՝ այսպիսի հրապարակական գրութիւն մը ընել իրեն վայելուչ չէր, երկրորդ արդեօք այս սխալանաց մէջ ինչալ չ'հաշտեցանք ծագեցաւ վայելուչ է բան. էֆէնտին իր գրութիւնը ուշի մտքը ընթերցող արդարաւորապէս դաստարաց ուշիմութեանը կը յանձնեմք. և մենք կը հրաւիրեմք բոլոր այն անձինք՝ որք քալ՝ տեղեակ են մեր քաղաքին ազգայնոց գործերուն, որ եթէ, սխալներ մը կայ գրութեանս մէջ ուղղել չը զլանան:

Արդ . . . խմբագիր, ներկայս ձեր յառաջիկայ թերթերուն միտմանկիւնը

զետեղել բարեհաճիք՝ յուղղութիւն մեծամեծ սխալանաց. ոչով կացուցանէք զմեզ միշտ երախտադէտ:

Ա.Զ.Գ.

Միւսիւ Մօրթման աշխարհածանօթ հնագէտն՝ Վանայ բերդին 50 հատ սեպագեւ արձանագրութեանցը նկատմամբ երկրորդ անգամ ալ Գաղղիիւրէն լեզուաւ աւելի մանրամասն ճառախօսութիւն մը պիտի ընէ 'ի լուսանկարատուն Ապուլլահեան եղբարց որ 'ի Տէօրթ Եօլաղը յառաջիկայ չորեքշաբթի իրիկունը (26 յունվար) 'ի ժամ 2 1/2 բոտ Տաճկաց:

Վերոյիշեալ հնագէտն, բաց յայտմանէ, քանի մը ուրիշ Հայկական յիշատակարանաց վրայ պիտի խօսի՝ որոնք գեւ չեն 'ի լոյս ընծայուած:

Յուսամք որ Հայ ազգիս գիտնականներն այս ուսումնական հանգիսին ներկայ կը գտնուին:

(Շիւրհէսիզ զարէթի վաթանիյէ իլէ մէլուֆ պուլունան զաթլար, մէզքիւր նութգտա, մէմուռէն վէ թէչէքքիւրէն հաղըր պուլունաճաղար տըր):

ՏԱԽԻԼ ԻՑԷ

Թ.Վ.ՃԻՆՆԱԹ

Տարբ Ծուրայի ասկէրի լիստէթի պէհիյէսի Նուսրէթ բաշա հաղթթէլէրինէ:

Խղմիր բուսումնաթ նէզարէթի, բուսումնաթ մէճլիսի բէյլիս սապըգ Շաքիր էֆէնտիյէ:

Բուսումնաթ մէճլիսի լիստէթի, Խղմիր բուսումնաթ նազըրը սապըգ Միւնիր պէյէ:

Պալըգիսանէ նէզարէթի Ալա էտտին էֆէնտիյէ:

Տուխան կիւմրիկիւ նէզարէթի, Գարա կիւմրիկիւ նազըրը սապըգ Բիշա էֆէնտիյէ:

Գէրէսթէ կիւմրիկիւ նէզարէթի, պալըգիսանէ նազըրը սապըգ Խալիլ էֆէնտիյէ:

Գարա կիւմրիկիւ նէզարէթի Շէմա էտտին էֆէնտիյէ թէվիհ պուլուլումուշ տուր:

Սէն Բէթըրպուրկտան եաղըրըքնա նէզարէն, Բուսիա հիւքիւմէթիմաւ լիյէ նազըրըքն, լաղըմ կէլէն իմթիւ եաղը վիրմէտիյի իլին, իսթանպուլտա պիր Բուս պանգաւթ գիւշաթընտան սարֆը նազար իտիմիշ տիր:

—Մաքէտօնիա նամ Պուլղար դաղէթասը իւշ այ միւստէթէ հիւքիւմէթ թարաֆընտան դարաթտըրմիւշ տըր:

—Խըտիվի Մըսըր հաղթթէլէրի, 1873 տէ վիէննատա գիւշաթ օլունաճագ սէրկիլի ումումիէն, Պէնի-Հասանտաքի մէզար թաշարը կիպի էսկի պիր մէզար թաշը Եօլաւաճագ տըր: Մէզքիւր մէզար թաշը իւղէրինտէ, էսքի Մըսըրըլար ֆաթիլեաճանէ սուրէթտէ էօմիւր կէչիրիլէր իտի իսէ, օնուն բէսիմիլէրի պուլունաճագ տըր: Մըսըր հիւքիւմէթի, մէզքիւր մէզար թաշընքն եաղըմասը իլին, պիր միլեօն զլ վիրմիշ տիր:

—Սալխանէ մէսէլէսի, եաղընտա հալլ օլունաճագ կիպի կէօրիւնիւր: Սէօլէնտիկիւնէ նէզարէն, շէհիւր էմանէթի պիր թագըմ սալխանէ եաղըրըպ քէնտի հիւսպընա իլէթտիրմէնէք տիր:

—Լօրտ Պուլվըրըն հիւսանէսի թահաթընտա օլարագ գիւշաթ օլունան Պանք

